

F Ó R U M

Fiatalok irodalma — az irodalom fiatalsága

— Az Igaz Szó kerekasztal-értekezlete* —

HAJDU GYŐZŐ:

Kedves Barátaink, kedves Kollégák!

Kellemes és ugyanakkor megtisztelő feladatnak teszek eleget, amikor az Igaz Szó szerkesztősége nevében őszinte szeretettel és megbecsüléssel köszön-telek benneteket. Örvendünk, hogy kerekasztal-értekezletünkön szép szám-mal jelentetek meg.

*Mielőtt baráti eszmecserénket megkezdendők, gondolom, célszerű, ha a jelenlévőket bemutatjuk, mivel többen csak lapok, folyóiratok oldalairól ismerik, illetve ismerjük egymást. Engedjétek hát meg, hogy a házigazda kö-telességét teljesítve, bemutassam egymásnak azokat, akik ma** Műhelyünk asztala köré ültek megvitatni a különböző városokban tevékenykedő irodal-mi körök, a legfiatalabb romániai magyar írók közös gondjait, alkotási kérdé-seit. Műhely-tanácskozásunkon részt vesz: Ara-Kovács Attila, Gittai István, Kőrössi Papp József, Pataki István, Tóth Károly, Tüzes Bálint, Varga Gábor (Ady Endre Irodalmi Kör — Nagyvárad); Balla Zsófia, Cselényi Béla, Egyed Péter, Gagy József, Palotás Dezső, Sipos András, Tamás Gáspár Miklós, Ve-ress Birborka (Gaál Gábor Irodalmi Kör — Kolozsvár-Napoca); Molnár Gusztáv, Némethi Rudolf, (Bukarest); Adonyi Nagy Mária, Irinyi Kiss Ferenc, Ve-res István (Szatmár); Ágoston Vilmos, Ferencz Imre (Csíkszereda); Bogdán László, Sütő István (Sepsiszentgyörgy); Sróth Ödön (Nagykaroly); Simonfi István, Simonfy József (Zilah); Barabás László, Murgu Pál (Régen); Balázs F. Attila, Káli István, Mánya Zita, Tompa Mihály, Tötös András, Szász László (Igaz Szó Irodalmi Kör — Marosvásárhely). A Kriterion Kiadót Csiki László, a Korunk szerkesztőségét Aradi József, az Ifjúnunkást Lázár László képviseli. Az Igaz Szó szerkesztő bizottsági tagjai és belső munkatársai közül jelen van: Bajor Andor, Farkas Árpád, Gálfalvi György, Jánosházy György, Markó Béla, Nemes László, Sütő András és Székely János.*

Nem szeretném hosszú lére engedett üdvözlő szavakkal elvenni az időt az eszmecserében aktívan részt venni akaró vendégek előtt, ezért engedelmekkel felkérem az Igaz Szó két fiatal szerkesztőjét, Gálfalvi Györgyöt és Markó Bélát, terjessze elő a kerekasztal-értekeztet alapjául szolgáló szerkesz-tőségi vita-bevezetőt.

* Rövidített szöveg

** 1977. május 21.

Mai találkozásunk *kerete szerint* az Igaz Szó szerkesztőségének munkatársa, melyre meghívtuk a hazai magyar irodalmi körök fiatal alkotóit; illő tehát, hogy röviden áttekintsük a folyóirat és az irodalmi körök viszonyát.

A politikai nevelés és a szocialista kultúra múlt évben megtartott kongresszusának határozatai és az Intézkedési Program intézményes formában is tisztázták az irodalmi körök helyzetét művelődési életünk egészében, nagyra értékelték a körök közművelődési és alkotó műhelyként betöltött szerepét, s rendkívül lényeges feladatként jelölték meg az irodalmi lapok számára a körökben formálódó ifjú tehetségek támogatását, irányítását és nyilvánosság-hoz segítségét.

Talán nem tűnik hivalkodásnak, ha megjegyezzük, hogy az Igaz Szó mindig is, de az utóbbi években különösen nagy jelentőséget tulajdonított az irodalmi köröknek. A folyóirat munkatársai gyakran ellátogattak e műhelyekbe, elbeszéltek a fiatal tollforgatókkal alkotási problémáikról, s író-olvasó találkozókon nem egy alkalommal velük együtt léptek közönség elé. A folyóirat hasábjain több ízben elemeztük az egyes körökkel kapcsolatban felmerülő problémákat, s 1971 óta tizennégyszer jelentkeztünk Irodalmi körök műhelyében című rovatunkkal. A lap szerkesztői 1976-ban átvették a marosvásárhelyi irodalmi kör közvetlen irányítását. Nem a mi dolgunk eldönteni, hogy az irodalmi körökkel való kapcsolat mennyire bizonyult hasznosnak e körök számára; számunkra kétségtelenül sok előnnyel járt. A körökkel folytatott beszélgetéseink során nemegyszer hallhattunk megszívlelendő bírálatot szerkesztői munkánkról, s nincs okunk elhallgatni, hogy a körökhöz fűződő baráti viszonyunk hozzájárult a lap példányszámának emelkedéséhez is. Bihar megyében például 1971-ig — ekkor látogattunk el először a váradi irodalmi körbe — 70 előfizetőnk volt; ma több mint 400 van.

Nyilvánvaló, hogy egy-egy beszámoló, vagy akár valamely kör alkotójának legjobb írásaiból készült összeállítás közléseivel távolról sem lehet teljes képet nyújtani mindarról, amit a kör a tagok számára jelent. Az irodalmi kör mint szervezési forma azért válhatott vonzó szellemi műhellyé, mert a résztvevőket megajándékozta a „másokkal együtt” felséges hangulatával, az együttgondolkodásnak és együtteselevkvésnek a fiatalok által különösen sóvárgott élményével. A fiatal író számára a körökben való részvétel kétségtelenül segítséget jelent alkotási problémáival való viaskodásában, ugyanakkor a körök munkája jó alkalom, hogy megerősödjék a nemzeti önismeret és feladatvállalás szükségességének tudatában. Éppen az utóbbi években bizonyosodott be, hogy ahol az irodalmi körök tagjai felismerték és tudatosították a társulási lehetőségeket, és átértékelték a felelősséget, amely e lehetőségek valóra váltásában rájuk hárul, ott az irodalmi kör azzá vált, amit valóságunk parancsoló szükségletként megkövetel tőle: nemzeti kultúránk, a szervezett köz- és önművelés jelentős tényezőjévé, hatékony népművelési fórummá, amelynek vonzása és kisugárzása a körök tagságnál jóval tágabb területre terjed ki, ezért alkotó módon érezteti jelenlétét egy város, egy tájegység, s ezen keresztül az ország művelődési életében.

Az irodalmi körök helyének és szerepének tisztázása nem minden esetben volt zavartalan; az Igaz Szó 1972. áprilisi számában fórum-cikkben tette szövé, hogy akadnak, akik lekicsinylően vagy éppenséggel gyanakvással szemlélték a körök tevékenységét, s akadályozták működésüket. Ezek az akadályokon túlvagyunk, az Intézkedési Program alapot nyújt a félreértések tisztázásához. Az irodalmi körök iránti igény különösen parancsoló szükségletként jelentkezik a vidéki kisvárosokban, mert a kultúrközpontok hatókörén kívül

nemcsak az anyanyelvi kultúra művelése, hanem magának az anyanyelvnek az ápolása szempontjából is égetően szükség van rájuk.

Hiba lenne az irodalmi körök elé általános érvényű működési modelleket állítani, hiszen ezek éppen akkor váltak jelentős fórummá, ha feladataikat a helyi sajátosságokhoz, körülményekhez és követelményekhez igazították. Az viszont mindenképpen hasznos, ha az irodalmi körök időnként kicserélhetik egymás közt tapasztalataikat. Mai tanácskozásunkon többek közt erre kívántunk alkalmat nyújtani; jó lenne, ha időről időre sikerülne megismételni a hasonló megbeszéléseket, akár az Igaz Szó, akár más fórumok rendezésében. Az irodalmi körök tapasztalatcseréjének máris rendkívül szerencsés formája, hogy a körök egy-egy gyűlésükre vendégül látják a más városban dolgozó fiatal alkotókat, akik beszámolni saját körük tevékenységéről, s új, ismeretlen közegben mérhetik le írásaik hatását.

Végül szeretnénk megosztani a tanácskozás résztvevőivel egy szerkesztői gondunkat; dilemmánk esetleg erőltetettnek tűnhet, de a szerkesztői gyakorlatból nehezen lehet kiiktatni ezeket az erőltetettnek tűnő dilemmákat. Irodalmi körök műhelyében című rovatunk szerkesztési elveiről van szó. A rovatban közölt összeállításokban az évek során kétségtelenül sok tehetséges fiatal jutott először szóhoz, akik azóta ismételtlen bizonyították elhivatottságukat; mások esetében ez a bizonyítás elmaradt vagy még várat magára. Természetesen ez önmagában véve nem kérdőjelezheti meg a rovat létjogosultságát; a rovaton kívül is többször indítottunk a Parnasszusra olyan tollforgatót, aki azóta nem igazolta a bizalmat. Az viszont valós probléma, hogy a körök összeállításokban a szerkesztő néha elnézőbb kell hogy legyen, ugyanakkor nem mindig tud teret biztosítani olyan fiatalok művei számára, akik nem tartoznak ugyan egyik irodalmi körhöz sem, de több tehetséget árulnak el, mint a körök tagok némelyike. Ezzel kapcsolatban két megoldás kínálkozik: az egyik szerint a rovatcím mellől a jövőben elhagyunk a helység megjelölését, s a különböző körök tagjainak legjobb alkotásait együtt közölnénk, egy rovatcím alatt. Ez kétségtelenül nagyobb igényességet tenne lehetővé a szerkesztő számára, de még mindig nem oldaná meg a körök kívüli fiatalok első közlésének problémáját. A másik megoldás szerint felelevenítenénk folyóiratunk egyik régi rovatát, a Növekvő nemzedéket, s ebben együtt közölnénk a fiatalokat, igényes mércét állítva eléjük. Az igényes mércé kifejezés azonban máris arra késztet, hogy eltűnjünk: van-e létjogosultsága az Irodalmi körök műhelye vagy a Növekvő nemzedék rovatcímeknek, s nem az lenne-e a legnagyobb elismerés a fiatalok számára, ha címkézés nélkül, természetes egyszerűséggel fogadnánk be őket az alkotók soraiba, esetleg csak azt jelezve, amikor valaki éppen kilép az ismeretlenségből. Kérem a tanácskozás résztvevőit, segítsenek választ találni — ismétlem, esetleg erőltetettnek tűnő — dilemmánkra.

Öt évvel ezelőtt a fentebb már említett Fórum-cikk a következő sorokkal zárult: „Több mint kétévtizedes bizonytalan tapogatózás, majd határozott útkeresés után irodalomkörü mozgalmunk kilábalta mostohagyerek-sorsából, s mint a mesebeli legkisebb fiú, erejét kezdi bizonyítani. Ahhoz azonban, hogy csodákat is művelhessen, országos figyelemre, s az eddignél nagyobb intézményes segítségre van szükség ott is, ahol eddig ezt fukarul mérték számára. Árnyéka se vetődhessen rá a veszélynek, hogy újra visszaparancsolhatják a búboskemence mellé.” Az irodalmi körök azóta megkapták az igényelt országos figyelmet, s az esetek többségében az intézményes segítséget is. Szeretnénk, ha tanácskozásunk során arról is elbeszélgetnénk, hogyan lehetne mindezzel az eddignél jobban sáfárkodni.

Reménytelennek tetsző vállalkozás: jól megválasztott háttérrel és szereplőkkel felismerhető csoportképet készíteni a nemrég jelentkezett vagy most jelentkező fiatal írókról, azzal az igénnyel, hogy ez a csoportkép kifejezze azt, amire a képaláírás utal: fiatal irodalom. Különösen akkor, ha mintegy penitenciaként szabják ki önmaguk számára az önkéntes fényképészek, hogy gondosan kerülni fogják a látszatot, miszerint itt egy egységes nemzedékre vagy nemzedéki csoportosulásra irányul a masina lencséje. De ez a következtetés valóban csak következtetés lehet, tehát fejtegetésünk végére kívánczik. Megkísérlem felvázolni azt, ami látható, vagyis, ami van, vagy úgy tűnik, hogy van, mert a számunkra ennél is fontosabb két fogalom: az *ami lesz* és *ami lehetne* csak az előbbiek viszonylatában létezik. Egy csoportkép (akár egy családi kép is) sokféle, rejtett vagy csak alig-alig leplezett értékviszonyt tár fel. Mert a pillanatnyi helyzettől eltekintve — vagyis, hogy éppen ki akart valami nagyon fontosat mondani, és emiatt most nyitott szájjal, eltorzult arccal mutatja a kép — megfigyelhetnénk, hogy ki kinek a vállát fogja át barátilag, ki kitől húzódik el fél lépés távolságra. De nem ez a feladatunk. A jelenlévők már koruknál fogva sem képviselnek egyetlen irodalmi pillanatot. Ennek a sokhangú, soktehetségű, sokműfajú csoportnak a létezését semmiképp sem lehet állapotként megragadni. Nem érdemes állóképpel kísérletezni.

S itt, bármennyire is idegenkedem az unos-untalan kísértő beskatulyázástól, mindenképp utalnom kell arra a nemzedéki csoportosulásra, amely a most fiataloknak — esetenként kezdőknek — számító alkotók előtt jár. A „második Forrás-nemzedékről” van szó, amely eszményeinek és módszereinek viszonylagos egységével az egy-tömbből-faragottság képzetét keltette, és a nemzedék fogalmának minden fontosabb ismérvét magán hordta. Sokan szintézist emlegettek. Később kiderült, hogy szintézisről, nem is annyira szubjektív, mint objektív okok miatt, még nem lehet szó. De ezek már mindenkitől ismert, letisztult, sőt később közhellyé iszaposodott igazságok. Felelevenítésükre azért van szükség, mert magyarázatul szolgálhatnak arra a sokszínűsége, amely a most induló fiatalokat jellemzi. Lezárult egy szintézis-kísérlet. Igaz, hogy csak kísérlet maradt, de így is életre hívta a szándékot, hogy minden lehetőséget, minden járhatóan mutatózó utat újfent ki kell próbálni. Persze, ez sokakban a tétovaság, a bizonytalanság érzetét keltette és keltheti még ma is. Az elméleti-esztétikai tapogatózás kinkeserves napjai-evei már eleve nem lehetnek látványosak. Különösen akkor, ha mint minden kísérletsorozatnál, itt is hibás megoldások láncolata érleli az eredményt. Mert a folytatás — mindig, minden korban magától értetődő — igénye mellett egyre nagyobb súlyt kap a kísérletezés. Ami nemhogy csökkentené, hanem éppenséggel fokozza azt a felelősséget és felelősségérzetet, amelyről annyi szó esik mostanában.

Nem véletlen, hogy a fiatalok közül éppen az esszéírókat jellemezzük-érzékeljük nemzedékként, ha már mindenképp tartalommal akarjuk telíteni ezt a fogalmat. Valójában ez az egység is sokféle, külön-külön is jól körvoalazható egyéniségből áll össze, de közös meghatározójuk — az értékek türelmetlen és következetes felkutatása és asszimilálása mellett — az a megközelítési mód, amelyben, mivel nemcsak érveket, hanem módszereket is keresnek szüntelenül, ugyanolyan súlyt kap az analízis, mint a szintézis. Tehát egy hangsúlyozottabb teljességigény fejeződik ki benne, s bár ez így didaktikus egyszerűsítésnek tűnik: alkalmassá lesz egy újfajta valóságmodell vagy valóságmodellek megteremtésére. Ez az a nóvum, amely feltétlenül vissza-

hat az esszékkal azonos társadalmi és irodalmi meghatározottságban születő versre vagy prózára is. De úgy érzem, most nem az egyes művek vagy műfajok értékelésére kell helyeznünk a hangsúlyt, hanem annak a lehetséges magatartásnak a körvonalazására, és — talán — tudatosítására, amely egyfajta szabadsággá változtatja a fiatal irodalom esztétikai vagy más természetű kötöttségeit.

Nemcsak azért érzem nagyon fontosnak az esszé előtörését, mert így sikerült sbebbel-lobbal pótolni egy fájó hiányt, jókora késéssel helyrebillenteni vagy visszabilenteni az egyensúlyt, és így megteremteni azt az arányos érték- és erőmegoszlást, amelyre mindig is áhítoztunk. Számomra ennél is többet mond az a néha csak kijelentésszerű, de sokszor meg is valósított ars poetica, amely egyúttal a vers vagy a novella ars poeticája is kellene hogy legyen. És persze a kritikáé, amelyet semmiképp sem szeretnék az esszével közös címke alá besorolni. Szójáték ízű az a kijelentés, hogy a fiatal kritikusoknak — ha nem is csoportos, de az előző évekhez képest mégis csak számottevő — jelentkezése a kritikai magatartás igényét jelzi. Túlságosan egyszerű képlet ez is, de a már említett szintézis — vagy inkább szintéziskíséret — utáni természetes állapot: a kritika. A jelenség értéke tehát itt is kettős: egyrészt maga a műfajteremtő szándék, másrészt az az attitűd, amelynek jegyében létrejött. Persze, elég nehéz csak így, általánosságban beszélni erről, de ezzel is hangsúlyozni szeretném: nem egy-két fiatal alkotóról van szó, nem csupán egy-két névről. Az eszmények és esztétikai kánonok felülvizsgálásának igénye többé-kevésbé ott munkál mindannyiunkban. Mint ahogy mindig minden kor fiataljaiban. Ez így csak féligazság. De ha beszélgetésünk során magára ölti a konkrét körülmények és ars poeticák arcvonásait, akkor már nem lesz az.

Irodalomtörténeti körképekben általában, de még inkább, ha a mi irodalmunkról van szó, valahogy így következnek a műfajok: líra, próza, dráma, kritika, esszé. Önkenyesen felborítottam a sorrendet, korántsem azért, mintha ezzel általam elképzelt értékviszonyokat akarnék érzékeltetni. De az, ami úgy látszik, első olvasásra nyilvánvaló az elméleti igényű írásokban, sokkal nehezebben bontható ki a líra vagy a novella (regényről, sajnos, nem beszélhetek) közegéből. Pedig a fiatal költők vagy prózáirók is ugyanolyan kitarással keresik azt a kifejezőmódot, amellyel a legkevésbé csonkítják meg önmagukban a teljességet. Az 1974-ben megjelent Varázslataink című antológiát mégis az a vád érte — joggal —, hogy elbizonytalanodtak a fiatalok. Csakhogy én ezt a bizonytalanságot, ha nem tart túlságosan sokáig, játékony bizonytalanságnak érzem. Mert tagadása az egyetlen üdvözítő forma, az egyetlen üdvözítő írásmód attitűdjének. És az ilyen attitűd nemcsak esztétikai veszélyeket rejt magában. Sőt, veszélyei egyáltalán nem esztétikaiak. A líra egysége, még ha egyetlen nemzedék lírájáról van is szó, csak a sokhangúság, a sokféle látásmód és szemlélet magasabb egységét jelentheti. S mégis indokolt a bírálat. Mert abban a pillanatban, hogy a vers már nem az egyetlen érvényes kifejezési forma, hatványozottan jelentkezik a veszély, hogy elvész valahol az a felelősségérzet is, amelynek szorításában az igazán jó művek megszülehetnek. Kissé elfogultan ugyan, de mindeddig bizonyosnak tartottuk, hogy sehol sem olyan fontos a kísérletező merészség, mint a versben, amely mindig is ékként tört utat magának. Ha a szerepek fölcserélődnek, vagy át kell értékelnünk elképzeléseinket, vagy meg kell keresnünk a csere okát. Az egyik ok: az a meghasonlás, amelyet ha nem is a legtalálékosan, de a legszemléletesebben, forma és tartalom meghasonlásaként érzékelhetünk. Nem arra gondolok, hogy régi formába próbálnánk beleszorítani új tartalmakat, hanem éppen ellenkezőleg: a régi tartalomnak akarunk gyakran — mert érezzük, hogy vál-

toztatnunk kell valamit — új formát keresni. Nem szívesen használom itt a forma és tartalom fogalmát, de ha kitágítom elsődleges — esztétikai kategóriának megjelölésére szolgáló — jelentésüket, akkor nagyon alkalmasak egy olyan sarkításra, amely jelzi: valójában ismét a magatartásról, a vers- és költészeteszemlényről, az irodalomeszményről kellene itt beszélni. Arról például, hogy milyen mértékben áll vagy bukik egy kísérlet sikere a költői mesterség vagy hivatás értelmezésén és átértelmezésén. Tudatos keresésre valló versek egész sorát idézhetném ezzel kapcsolatosan. Persze irodalmi lapjainktól is függ, hogy mennyire támogatják ezeket a kísérleteket. De erről talán majd később.

Míg a versekből és az esszékből összeállt egy-egy antológia, közel sem kapott ekkora publicitást a novella. Simábban, zökkenőmentesebben folytatná a tradíciót? Vagy mint mindig, most sem engedelmeskedik skatulyázó hajlamainknak? Hiszen a valóságirodalom előretörése termékenyítő hatással volt a széprózára is. Gazdagította módszereit, és ha jobban belegondolunk, egy-fajta vonzó-taszító mozgásnak engedelmeskedve, a fikció is erőre kaphatott volna. De ez csak feltételes mód. Mert itt két-három névvel valóban kimeríthetném a listát. 1974 óta nem jelent meg novelláskötet a Forrás-sorozatban. Próza igen: ha ideszámítom a riportot és az esszét. Ami az elmélet meztelen, tehát védetlen, de esetleg nem olyan könnyen felismerhető általánosításával vagy a líra metaforikus áttételeivel kifejezhető, az a próza átetszőbb szövetében sebezhetőbb? Lehet, hogy ez a magyarázat. De egyelőre csak hiányról beszélhetünk. Még akkor is, ha néhány jó novellát olvashattunk mostanában fiatal prózairóktól. A hiány és a hiányosság pedig nagyon is különböző fogalmak. Erre gondolok, amikor felteszem magamnak a kérdést: van-e, vagy ha nincs, miért nincs jól körvonalazható, a hagyományoktól a folytonosságon belül elkülöníthető karcolat- vagy novellatermés, esetleg kisregény? Természetesen, ha meg akarom válaszolni ezt a kérdést, nagyon jól tudom, hogy a megnyugtató válasznak nemcsak szubjektív, hanem objektív feltételei is vannak, de ez nem lehet menség.

Amikor a fiatal alkotók eszményeiről, állapotáról beszélünk, szólnunk kell ezeknek a fiataloknak a helyzetéről is. Közlési lehetőségeikről, státuszukról, felelősségvállalásukról. *A közlési lehetőségek:* változatosak. De ugyanakkor rapszodikusak is. Néha nagy csoportos jelentkezések is helyet kapnak, más-
kor egy-egy vers is nehezen. *A státusz:* a bizalom kötelez, mondanánk. Ha van. Olyan szerkesztői gyakorlatra van szükség, amely nemcsak a fiatal irodalom töredezett jelzéseit, hanem meg nem szakadó folytonosságát is közvetíti. És végül: mit jelent számunkra a *felelősségérzet?* Erről is szóltak már többen többször is. Nekünk is az olyan irodalom az eszményünk, amely a társadalom pulzusán tartja a kezét. Olyan irodalom, amely egy közösség létét és lehetőségeit próbálja körvonalazni. De azt is tudjuk, hogy mindezt az irodalom fogalmán belül, azt kiteljesítve lehet realizálni. Ami közhelynek közhely ugyan, de nagyon sok ellentét arra vezethető vissza, hogy még mindig nem tisztáztuk kellőképpen és elég nagy nyomatékkal, hogy a csak eszköznek tekintett irodalom éppen olyan képtelenség, mint a l'art pour l'art. Ezért is létfontosságú az egészséges dialógus. A kultúra, a mi kultúránk is, csak úgy érheti el mindig valami másra, valami külsőre irányuló céljait, ha közben önmagát valósítja meg. Kettős felelősségvállalásnak is nevezhetnénk ezt. S azt hiszem, ma is ennek a kettős felelősségvállalásnak a jegyében ültünk le közös gondjainkat megbeszélni.

A hazai magyar irodalmi körök Szatmár—Nagybánya—Arad—Temesvár és Nagyvárad—Kolozsvár—Marosvásárhely—Sepsiszentgyörgy—Brassó geográfiai tengelyén húzódnak, innen indul a legtöbb „kapu-döngető”. Szemléletmódban a legfrissebbek, belső mozgásban a „legátéltebbek” ezek a fórumok. S ami a legfontosabb: nekik van a legnagyobb vonzó- és felhajtó erejük! Jobb és teljesebb megismerésükre, egymást megismerésükre van szükség!

A fiatal írók számára az Ifjúmunkás IM-je volt a trambulín a többi lap felé. Az itt-jelentkezés tűnt a legkönnyebbnek, s az itt-bemutakozás már érvényes-elfogadható névjegykártyát jelentett. Időnként körüli körképek tájékoztattak és mérlegettek. Pályázatai — számban ez a lap írja ki a legtöbbet — újabb és újabb felfutási pástokat kínálnak. Az utóbbi időben viszont mintha csökkent volna az itt nekilendülők száma. A lap is inkább — úgy tűnik — egykori elindítottjaihoz apellál, talán az előlegezett bizalmat is számonkérendő. A csoportos, antológiákban jelentkezésekre is ez a lap figyel a legjobban. Itt konfrontálódott a legtöbb kritika a Vitorla-ének, Varázslataink és Hangrobbanás megjelenésekor.

Az Igaz Szó már kevesebb elindítást vállalt, de a más lapoknál szerzett névjegykártyát felmutatókat szívesen fogadta, cserébe csak „fegyelmezett” önfejlődést és öngazdagodást kérve. Közvetlen kapcsolata egy körrel, amely immár a nevét viseli, fogékonyabbá tette a körökre figyelmére. Időközönként felteképezi a működő alkotókörök hálózatát, gazdag anyaggal illusztrálva munkájukat, törekvéseiket. (Kétnapos találkozónk megszervezése is az Igaz Szó érdeme.)

Csak a nagylelkűségi pillanatokot kell kivárni az Utunknál és Korunknál. (Ezek pedig nincsenek naptárhoz kötve.) Az Utunkbeli Fiatalok-oldal és a Korunk egyszerre több szerzőt hozó anyagai sokszor félévekig váratnak magukra. A Korunk féloldalas méltatással toldja meg ilyenkor anyagát, s így egyfajta szempontot is mellékel az olvasóknak. Az Utunk érdeme viszont az, hogy az évenkénti magyar irodalmi olimpiák anyagának áldoz egy duplaoldalt. Ezt még csak az Ifjúmunkás teszi.

A teljesebb kép kedvéért említjük a Művelődést, amely bizonyos periodicitással szintén az irodalmi körök horizontját pásztázza végig, s a két lapmellékletet: a Bihari Naplót és a Fórumot. Egyik sem sikeredett — szándékosan — irodalmi mellékletté, így hát irodalmi anyagukban a pályakezdekőknek csak annyi tér jut, mint a napilapok heti egyszeri irodalomrovatában. Érdemes ellenben az Echinox anyagát átolvasni, s ha meglepetéseket akarunk magunknak szerezni, akkor az iskolai folyóiratokat is.

A könyvvel és könyvben jelentkezés minden más publikálási lehetőségnél többet jelent. Az utóbbi tíz év alatt három csoportos indulás született: Vitorla-ének, Varázslataink és Hangrobbanás. Versantológiák. A próza, dráma és értekező irodalom (ha csak nem tekintem annak a Szövegek és körülményeket) részéről-részére semmi! A Forrás első kötete óta több mint hetven pályakezdőt vezetett a nyilvánosság elé, három hullámban. A kritika hol tárt karokkal, hol kézfogással és vállonverégetéssel, hol pedig fűgét mutatva fogadta őket. A legnagyobb kritikai visszhangot a három antológia provokálta ki.

Az első kötetig vezető „átkozott” úton a pályakezdő nem találkozik kritikával. Mert:

a) nemcsak olvasóknak (hát még a lapoknak és köröknek!), de már önmaguknak is adósok kritikusaink. Alig hihető, hogy a szépirodalmi termés

terhelné túl őket, és még kevésbé, hogy némelyek gyanújától — miszerint, aki bírja tehetséggel, az ír, aki nem bírja, az kritikáz — ijednének vissza.

b) az irodalmi körök kritikája elsődlegesen ítélkezik: befogad vagy elutasít. A spontán tetszik — nem tetsziket ritkán követi működésbe lépő érvrendszer. Esmény és normateremtő törekvés még szándékaiban sem kapható.

c) lapjaink irodalmi anyagát kritikai közöny fogadja. Lapszemléink főleg jelenségekre figyelmeztetők, s csak a legjobbak nyújtanak értékeremtő szempontokat.

Csak a tévedések kockázatának vállalásával lehet a pályakezdekők írásainak és szövegeinek irodalmi mértékegységeit megállapítani. (...)

TAMÁS GÁSPÁR MIKLÓS:

1. A kultúra minden egyes ténye, minden alkotó tett világot teremt, hiszen más, mint a világ; nemcsak hozzáadódik a világhoz, mint a technikai fejlődés vívmányai (ezek ugyanis a természettörvényekben kifejezhető szabályszerűségek lefordításai az adottság nyelvére), mert saját törvényei vannak, ha más nem, hát annyi, hogy van kezdete és vége, ember által meghatározott célszerűsége, ami a világról nem mondható el. A kulturális alkotás a szabadság aktusa. Más világ választása. Az alkotás az alternatívája mindannak, ami nem kultúra. Választás: ezért erkölcsileg lehet és kell megítélnünk.

2. A kultúra minden egyes ténye, minden alkotó tett a világban van, s a tuda fogja a nyelvet, a konvenció, az erkölcsiség, a társadalmi szimbolika. (...) Saját törvényeit az adott készletből kell kiválogatnia, törvényalkotásának végeredménye része lesz a társadalom életfolyamatainak vagy mechanizmusainak. A kultúra a társadalom legfontosabb eszköze arra, hogy az önmaga által létrehozott tények világát elsajátítsa, hogy az embereknek módot nyújtson arra, hogy a mindezzel kapcsolatos magatartásukat racionalizálják, hogy az információ elpusztíthatatlanságával küzdjön a mulandóság ellen, egyszerűen hogy kifejezze és megtestesítse azt a tárgyiasságot, amely a társadalmi közvetítések révén, gazdaságilag dinamikusan együttélő nagy embercsoportok közvetlenül már realizálhatatlan létének szigorú keretét kell hogy biztosítsa. A szóbeliség többé nem a kultúra közege: az információk tárolását és újraelosztását intézmények végzik. — A kulturális tett világban tény: ezért történelmileg lehet és kell megítélnünk.

3. A történelmi megítélés nem ment föl az erkölcsi felelősség alól. Az erkölcsi megítélés nem helyettesítheti a megismerést.

4. A kulturális tett szabadsága, az alternatív világ eszmei megteremtése nem pillanatnyi cselekvés: megtestesül mint érték. Az érték érvénye a társadalom életében valóságos hatalom. Egymást személyesen nem ismerő emberek cselekvésének motívuma lehet, vagyis (sajátos) közvetítés a többi közvetítés mellett: híd a tiszta elméleti ész és a tiszta gyakorlati ész, a tárgyiasság és az erkölcsileg motivált alany között. A kulturális érték — mivel elvileg sem más, mint objektiváció — emberi együttesek egyedeinek és csoportjainak cselekvését motiválhatja. (...)

5. A kultúra mint az ésszerű társadalmi cselekvéshez szükséges információk foglalatja mindenki számára szükséglet. Ugyanakkor minden kultúra bizonyos értékpreferenciák túlsúlyát mutatja, ezek pedig nem tükrözik mindazok preferenciáit, akiknek a kultúrára szükségük van; ezért a modern kor kezdete óta folytonosan kísérletek történnek alternatív kultúra létrehozására (avantgarde, radikális társadalomtudomány stb. stb.). (...)

6. Amikor valamely kultúra mellett érvelünk, kétféleképpen járhatunk el: először is érveket hozhatunk föl a kultúra értéktartalmai mellett. Ezek a tartalmak azonban — mint az előbbiekből is kikövetkeztethető, de más okokból is — heterogének, ezért ezt az érvelési módot nem választanám. Érveket hozhatunk föl továbbá a kultúra mint a társadalmi élethez nélkülözhetetlen közvetítésrendszer mellett is, ami azonban per definitionem értékközömbös, tehát érveket kell fölhozunk az őt szükségelő nyelvhasználati közösség, tehát embercsoport, etnikum mellett, ami számomra képtelenség, mert minden embercsoportot, etnikumot világra egyenlőnek és egyenértékűnek tartok. Következésképpen szerintem semmiféle nemzeti, nemzetiségi kultúra mellett nem szükséges érvelni: főnállásuk szükséges evidencia. Következésképpen akkor is védhető — erkölcsileg és logikailag — bármely etnikum kultúrájának léte, ha az illető kultúra uralkodó értéktartalmaival nem értünk egyet. Ez a helytelenítés nyilván az ember saját értékpreferenciáinak mérlegén kijött többlet vagy hiány megnevezése.

7. Ezek szerint nemzetiségi kultúránk egyik mondandója — a folytonosság — laposság volna, tautológia, első pillantásra átlátható logikai hiba? *Nem.* A logikai hiba itt ugyanis nem erkölcsi hiba. Kultúránk azzal, hogy *van*, teljesíti azt a feladatát, amit egy információátviteli, -közvetítő és -elosztó rendszerstruktúráról elvárunk: tárgyivá teszi azt az elemi adottságot, hogy ez és ez az etnikum *létezik.* (...)

8. (...) Az, hogy egy bizonyos erkölcsi evidencia fölismerésében és megítélésében szinte valamennyien egységesek vagyunk — abban ugyanis, hogy kultúránknak léteznie kell —, valamiféle *treuga dei* képzetét ébresztheti kevésbé világos főkben. Ennek a helyzetnek csak egyetlen következménye van: minden mégoly gyakorlatias és funkcionális-pragmatikus vitának is erkölcsi téje lehet; könnyű a bukás, nehéz az üdvösség (...)

9. Minden szavunknak erkölcsi súlya van. Felelünk érte. Ez a súly nem érdem, hanem teher és kockázat.

VARGA GÁBOR:

Örömdetes az a tény, hogy az Igaz Szó szerkesztősege, az irodalmi körökkel külön-külön éveken át folytatott dicséretes dialógusa után, vállalta ennek a mai találkozóznak a megszervezését. Örömdetes egyrészt azért, mert felhívta a figyelmet arra a tagadhatatlan tényre, hogy a szellemi-közéleti megújulás eredményeként — a ma már valóságos mítosszal rendelkező Gaál Gábor-kör mellett — nagyobb városainkban, a legkülönbözőbb fórumok névleges vagy reális patronálása alatt működő irodalmi körök a tudatos önművelődés közösségi formáivá válva, mind nagyobb szerepet vállalnak magukra helységük és környezetük kulturális arculatának alakításában. De örömdetes azért is, mert e találkozó lehetőséget nyújt többé-kevésbé elszigetelten működő közösségek képviselőinek a kapcsolat-teremtésre, tapasztalatcserére és — nem utolsósorban — a fokozottabb egymásra figyelésre.

Miben látjuk mi Váradon, saját tapasztalataink alapján — előttem a nagyváradi Ady-kör utolsó három évét felölelő összes üléseinek műsora — valamely irodalmi kör sikerének titkát? Elsősorban éppen státuszából adódó kettős jellegében: tehát hogy éppúgy közéleti fórum, mint eleven, pezsgő, aktív önképzést segítő szellemi műhely. Mint közéleti fórum, a hazai magyar szellemi élet kiemelkedő idősebb és fiatalabb képviselőivel folytatott élő dialógus (magunk részéről ide soroljuk a Balogh Edgárral, Torró Tiborral, Szabó

T. Attilával, Gy. Szabó Bélával, Magyar Lajossal, de akár a Zakariás testvérpárral vagy a Józsa Erikaékkal való találkozásainkat), a helyi esztétikai értékek felkutatása, ápolása és széles körben való tudatosítása vagy a kulturális látóhatár mind nagyobb szögbe való tágítása kiváló lehetőséget nyújtanak a szocialista humánus és a nemzetiségi öntudat fejlesztésére. Nagyon fontos funkció ez, és nem kevés lelkiismeretességet, áldozatkészséget és energia-ráfördítést követel.

Mint szellemi műhelynek, az irodalmi körnek alapvető célja a helyi tehetőségek felkutatása és felkarolása. Még akkor is, ha itt kísért a legerősebben a mindennapos zsenifelfedezés, vagy — ami még rosszabb — a kollektív öntömjénezésbe-fulladás veszélye. Az alkalmi felolvasásokat követő alkotó viták, az aktív, vagy akár csak passzívan résztvevő jelenlévők szellemi gazdagodásán túl, a fiatal tollforgatóknak lehetőséget nyújtanak az eleven arcú olvasóval való szembenézésre.

Ugyanakkor természetes, hogy a szellemi műhely e nyilvános megméretetéseiből nem hiányozhat a sajtó sem. Lehet, éppen a közhangulat igénye miatt, az irodalmi kör ülésein több-kevesebb rendszerességgel résztvevő hallgató idővel nemcsak a helyi sajtó vasárnapi oldalát vagy a hetilapok írásait olvassa el, hanem mindinkább figyelemmel követi folyóirataink (Igaz Szó, Korunk, Művelődés...) hasábjait is. Talán nem volna fölösleges lemérni, miként vélekedik az amatőr irodalmár (s rajta keresztül a szélesebb körű olvasótábor) a romániai magyar irodalmi sajtó írásairól. (...)

Nem tartanám hiábavaló próbálkozásnak — a már említett fokozottabb egymásra figyelés igénye miatt — a rendszeresebb időközökben megrendezendő irodalmi versenyeket. Serkentő hatásáról, úgy hiszem, felesleges előadást tartanom. Meggyőződésem, hogy mindenki — de elsősorban művelődési életünk nyerne vele.

BALLA ZSÓFIA:

Itt van egy költő, s hovatovább nem is kezdő költő, Cselényi Béla, aki a következő kétsoros, 153-as sorszámot viselő versével nyit be az irodalomba:

*„Arra kell törekednünk
hogy holtunkkal minél többet veszítsen a társadalom”*

Ez egyértelmű program. Benne van — a szokványos nyelvi fordulat azaz magatartás-forma ironikus felmutatásán túl, a minden alkotó számára nélkülözhetetlen társadalmi megbízatás igénye. (...)

Eddig egy pár hazai lapban olvashattuk néhány versét, de költői természé sokkal nagyobb. A nyilvánosság számára eddig három, a kolozsvári Gaál Gábor-körben tartott költői estje tette hozzáférhetővé verseit. A jelenlegi néhány mondat ürügye is egyik irodalmi körű felolvasása. Ott ugyanis a jelenlévők mintegy 80 százaléka a nyilvános vita során elutasította ezt a költészetet; az ott megnyilvánuló kis közösség nem ismert magára e versekben.

Cselényi élményanyag a terhesnek érzett gyermekkor, a kamasz-lázadás, a beilleszkedés fájdalma; a vergődés az érzékenység szorongáshálói és a kitörésvágy között, a világ a szó mindkét értelmében beláthatatlan tényei (halál, gonoszság) előtti tehetetlenség és tiltakozás. Zárt élményanyag; mindannyiunké is.

(...) Akkor válik szellemes, érzékeny, tehetséges fiatalemberből költővé, amikor léteényeit sikerül oly módon objektívnálnia, hogy azok mások számára

is tartalmazza a kimondásban rejlő felszabadító hatást. Úgy is mondhatnánk, hogy mások számára is lehetővé tegyék a részvételt és a katarzist. A költő egyszemélyes élményanyaga akkor válik hozzáférhetővé, azaz másvalakiéé, amikor formát, de csak rá jellemző formát kap ez az anyag. A mintegy 1972-től kezdődő és körülbelül 1975-ig tartó periódusban a versek megkapják az önmagára-reflektáltság távolságát; az iróniát; az önsajnálát és a lehetséges szentimentalizmus szemérmes fájdalommá alakul, költői képben megragadott ténnyé.

Azon a bizonyos irodalmi-köri ülésen olyan vád is elhangzott, hogy nem irodalom, amit Cselényi ír; csak ötlet-vers, csak zsurnalisztika, hogy hasonló vicceket a Ludas Matyiban is olvashatunk, hogy ilyet az utcán is beszélhet az ember (már aki), hogy ez paródia, nem költészet, csak lebont, nem formás, hogy nem hagyományosak a versek.

Hát persze hogy nem hagyományosak! Igen, ötletesek ezek a versek, még-hozzá káprázatosan, annyira azok, hogy van, aki csak ezt a sziporkát fogja fel belőlük. Igen, parodisztikusak is, amennyiben az irodalmi hagyomány hagyományosabbnál hagyományosabb kezelésmódjára utal, például a Petőfiről szóló verseiben, melyekben azzal a kispolgári irodalomfelfogással számol le, mely szerint az irodalom Petőfivel végződik. (123-ik vers; „*Kitűnő*”)

De mégiscsak többről van szó! Vegyük észre, milyen tömören és kifejezően fogalmaz. Hogy képei tartalmazza azt a mindig váratlan, lehetséges asszociációs sort is, amely nem annyira többértelmű, hogy szétvesse a képet vagy a verset, de ahhoz eléggé lebegő, hogy egymástól — a köznapi gondolkodásban — távoleső fogalmakat egymásra vonatkoztasson. A képsíkok egy csöppet eltolódnak, mintha kétszer egymásután fényképeznének ugyanarra a filmkockára, az elmozdulás leleplez, groteszk képet nyújt, hallóvá tesz a közhely üres csengésére, kiszórja a fűrészport a hamis mítosz, az előítélet, a kofa-szintű filozófia kőcabájából.

Találunk a versek közt kitűnő stílusgyakorlatot — nem tudom, hány fiatal költő tud görög versformában írni —, de ennél fontosabb, hogy vállalkozik az irodalmi formabontás kalandjára is, amennyiben ez csak kaland, s nem lényegi eleme a *Más*-ságnak a kimondhatatlan megfogalmazásában.

A Cselényi Béla verseit ért vádak legsúlyosabbja, hogy az olvasónak nincs kulcsa hozzá, hogy a köri hallgatóság önmagát mértéknek tekintette, s ennek alapján utasította el a verseket.

Szabadjon itt egy kis kitérével Lukács Györgynek Balázs Béla költészetéről írott tanulmánykötete előszavára utalnom. Lukács nem azokat támadja a Balázs Bélát elutasítók közül, akik nem tudják, hogy miről van szó. Hiszen „ez az érteni nem tudás nem jelent mindig és kizárólag intellektuális alacsonyabbrendűséget, hanem csak azt, hogy az érzések és élmények fejlődése útjában sokan nem jutottak még el a bensőség és differenciálódottság azon fokára, ahonnan Balázs Béla problémái mint életproblémák megláthatók.” Lukács nem ezeket támadja, hanem azokat, akik alkatalig egyáltalán képtelenek eljutni egy ilyenfajta érettséghez. (...)

Lukács még tovább megy: „A magyar modernség igen számottevő része [1918-ban vagyunk] kultuszt űz a meggyőződéstelenségéből. Ami persze nem azt jelenti, hogy nem is tudja, hogy van tisztaság és tisztesség. Ellenkezőleg: tele van limonádés lírával, mely mindig egy tisztaság utáni vágyban éri el csúcspontját. De ez a líra az első szótól az utolsóig hazug és rosszszemű, mert minden szaván érzik, hogy kimondója számára egy pillanatra sem vált komoly akarat tárgyává, hogy nem hisz benne egy pillanatra sem. (...) Ez a tisztaság-líra csak dekoratív kontrasztja a pizkosságnak, s mint ilyen teljesen homogénné válik vele”.

„Így nem következik semmiből semmi — írja Lukács —, nem kell választani, nem kell dönteni, nem kell felelősséget vállalni. Aki azt teszi, mert tennie kell, mert a meggyőződése életet alakító hatalom számára, az vagy bolond, — vagy affektált, nagyképű, be akarja csapni ezeket az okos embe-
reket.”

Visszatérve: Cselényi Béla költészete még nem tartalmazza egyértelműen a lukácsi „életet alakító hatalom” típusú meggyőződést, ez a költészet most robban, most alakul. Az 1976—77-ben írott, előbb nem említett versek most alakulnak megismételhetetlen formává. Az „életet alakító hatalom” felmutatása Cselényi Béla költészetének és jóhiszemű, költőjüket vállaló olvasóinak esélye.

EGYED PÉTER:

(...) Hagyományos és szükségszerű karizmatikus funkcióját a vers csak úgy tudja teljesíteni, ha az élet elsajátításának technológiai eszközeként e lét sajátos meghatározottságait felfedi. E meghatározottságokat elfedő fétisek terméke az, amit előszeretettel szövegnek (értsd: formátlan) neveznek. De meggyőződésem, hogy e fiatal költészet csak akkor tud közönsége elvárásainak megfelelni, formászerűen is „nagy” verseket artikulálni, ha a vers megváltozott, „technológiai” szerepét folyamatként, nyilvánosan és a szükséges konfliktusokkal egyetemben végigéli.

Ha szerkesztőink irodalompolitikusok is, e folyamatot módszeressé teszik, kritikailag támogatják. Ha nem, továbbra is akad majd *egy év* „fiatal” termésében *néhány* emlékezetes vers, de tudatos, folyamatos teljesítmény — aligha.

Tény, hogy a fiatalok írnak: verset, prózát, drámát, esszét stb. De vajon miért nem lehetséges a fiatal költők és írók önaffirmációja mint értékeik szintetikus, a rendszerezett elméleti tudatban megalapozott felmutatása *is*? Tehát az a kritika, amely *éppen erre* az irodalomra értékorientált. A válasz szorosan kapcsolódik magának e fiatalelként számontartott irodalom státuszának kérdéséhez, tehát annak „függvényszerűségéhez”. E függvényszerűség lényege az, hogy éppen a fiatal irodalom sajátos értékválasztásait, megkülönböztető jegyeit, tehát eredetiségét megtestesítő írások, illetve e jegyekre vonatkozó kritika marginális jelentőségűnek minősül a romániai magyar sajtó napi (és nem elvi!) értékrendszerében. Mindez egyes szerkesztők elutasító ízlésitéleteiben és elutasító magatartásában fejeződik ki. Hogy itt az autentikus értékek robbanásos jelentkezését megnehezítő jóindulatú rutin vagy közöny munkál-e, vagy más okok, azt most nem firtatjuk. A válaszreakció az a lagymatagság, amellyel a fiatal irodalom reális vagy vélt értékeit képviseli, illetve azokért harcol. A két mozzanat közötti szoros összefüggés nyilvánvaló. Következménye pedig az, hogy a mindannyiunk által oly fontosnak tartott *folytonosságot* veszélyeztetni, mivel elbátortalanít, és a fiatalok értékeit és értékudatát szubkultúráként határozza meg, tehát eltávolítja a „fővonalból”. Illusztrációképpen két példát szeretnék idézni:

1975-ben az Echinox szerkesztőségének felkérésére Palotás Dezső Kötetet, gyorsan címmel (módszertelen elutasító) kritikát írt Györfői Kálmán könyvéről, amelyet e lap hasábjain közölt. Szócs István Utunk-beli válaszáának címe a

sokatmondó Ki a pályáról volt. Ez eddig rendben is van. A szimptomatikus az, hogy Palotás — igen mérsékelt hangú — válaszában közlése előtt több lap elzárkózott, e válasz tehát *megért* az Echinoxhoz.

Másodsorban pontos számadás készíthető arról is, hogy hány, éppen radikális hangvételével vagy a szokványostól elütő stílusával jellemezhető kritikai és egyéb írásnak lett az Echinox végső állomása a szerkesztőseink között végzett esztétikai, adminisztratív, földrajzi és egyéb természetű bolyongások és elutasítás miatt.

Mindezek következménye, hogy a „fiatal” kritika vagy alkalmazkodik az irodalmi sajtó implicit napi értékrendszeréhez, és ebben az esetben elveszti lényegi megkülönböztető jegyeit (senkinek sem tűnik úgy, hogy amit olvas *más*, mint a szokványos), vagy ragaszkodik minden kritika lényegéhez, a teljességhez. Ekkor viszont azt kockáztatja, hogy nem jut el a címzetthez.

A megoldás: egy, ezt az állapotot lehetővé tevő gyakorlat módszeres felszámolása. (...)

SZÉKELY JÁNOS:

Kedves, fiatal barátaim!

A vád vagy panasz, vagy minek nevezzem, aminek az előttem szóló Egyed Péter hangot adott, hogy tudniillik nem mindig és nem minden jelenik meg, amit írtok, érzésem szerint rám vonatkozik, és telibe talál. Csakugyan, az Igaz Szóban sem kap nyilvánosságot minden egyes vers, amit teremtő töprengésetek árán, legjobb tudásotok és tehetségetek szerint létrehozotok. Vajon miért?

Először talán azért, mert nem biztos, hogy ami létrejön, az mindjárt jó is. Túlságosan messzire vezetne megtárgyalni itt, hogy a költészetben mi a jó és mi a rossz, mi az érvényes, és mi az érvénytelen; olyan biztos értékrendszert tételezne fel ez, amely nincs birtokomban. Elégedjünk meg talán a megközelítő definícióval: érvényes vagy legalább publikálásra méltó vers az, amelyben értelmes költői szándék jól valósul meg; amelyben a költőnek magas színvonalon sikerül érvényesítenie saját (értelmes) költői célkitűzését. Most már akár a szándék homályos, akár a megvalósítás fogyatékos, az eredmény mindenképpen sikertelen, rossz vers. Elnézéseketek kérem, tudomásom szerint írói kudarcok ellen soha egyetlen nemzedék sem volt még bebiztosítva.

De ez a publikálásnak csak egyik akadálya; verseiteket olykor más okból is elutasítjuk. Számot kell vetnetek az objektív realitással, hogy az Igaz Szó jelentésszerű, értelmes, *nemcsak struktúrájában, hanem szövegében* is kommunikatív költészetet közöl. Ti most már korszerűek akartok lenni, ez minden becsvágyatok — sohasem volt költői becsvágy ennél indokoltabb és időszerűbb! Csakhogy tudnotok kell: a költészetnek az a rétege, amely ma világviszonylatban állítólag a korszerűség csúcspontját jelenti, tehát a „dernier cri”, az egyetemes költészet legújabb, legfrissebb irányzata, mivelhogy annyiban új, amennyiben feladja a nyelvi konvenciókat: nem kommunikatív, szövegében nem jelentésszerű. Amikor ti megpróbáltátok átvenni a neoavantgarde épp aktuális törekvéseit, esztétikáját — vagy saját műhelyetekben valami hasonlót igyekeztetek kikísérletezni —, akkor akaratlanul is ellentmondásba keveredtek az Igaz Szó lehetőségeivel. Ha „korszerűek” akartok lenni, le kell mondanotok a kommunikálásról, ha kommuni-

kálni akartok, le kell mondanotok a „korszerűségről”. Egy festő jut eszembe, egy kitűnő tehetség, Gaál András, akinek műtermét nemrég meglátogattam Csíkszeredában, s aki pontosan azzal a dilemmával küszködik, amelyben ti is éltek. Korszerű kíván lenni, és absztrakt (csak a látvány szerkezetét reprodukáló) képeket fest, de mert mégsem akar lemondani a kommunikálásról, különös stílit eszelt ki. Egy-egy konkrét részlettel, jelzésszerűen odavetett fával, ággal, alakkkal értelmezi az elvontan strukturált képfelületet. Ezzel a különös huszárvágással egy csapásra kiutat talál dilemmájából; megszabadul az absztrakt unalmától, embertelenségétől, sivárságától: világot mutat, közöl, kommunikál; ha patetikusán akarnám kifejezni magam, azt mondanám: megmenti a lelkét. Valami ilyesmire szeretnélek biztatni titeket is. Leljétek meg a módját, hogy korszerűek legyetek anélkül, hogy feladnátok a nyelv konvencióit, a szöveg konkrét jelentését, több ezer éves költészetünk lelkét és lényegét: a kommunikálást.

IRINYI KISS FERENC:

Alig esett szó az eddigiek során az irodalmi körökről, noha ez a találkozó — a rendezők előzetesen is kinyilvánított szándéka szerint — feladatul tűzte ki az irodalmi körök tevékenységének megvitatását is. Nem is a meghirdetett napirendhez való igazodás sürgetésére kellene a körökről beszélünk, hanem elsősorban azért, mert az utóbbi években igen megsokasodtak. Igaz ugyan, hogy elszaporodásuk aggodalomra is ad okot, nem csak örvendezésre, de az tény, hogy ezekben a műhelyekben készülődik az utánpótlás a nagy feladatokra. (Hadd jegyezzem meg itt, hogy a Forrás második nemzedékeként emlegetett írók és költők túlnyomó többsége kezdő korában a kolozsvári Gaál Gábor-kört látogatta.) Több kör: több háztájin termett babér. No de ez nem ok az aggodalomra! Az viszont igen, hogy néhol csak a babérok kiporciózására vállalkozik a tagság, s a szélesebb körű kitekintést legfeljebb az irodalmi lapok és a kiadók bírálata jelenti. Mindenki jó fiú, mindenki nagyon tehetséges, a szerkesztők pedig fafejűek. Ilyen környezetben az igazi tehetség dolga sem könnyű. Azt kapja ő is a körtől, amit a grafomániás áltehetség: a heti, kétheti vagy havi házi megdicsőülést. Amíg egy kör csak ülésezik és porcióz, addig egyszerűen van, de létjogosultságát csak akkor igazolhatja, ha működik is: közösséget teremt és formál. Olyat, amelynek tagjai nem a tömjénezést várják el egymástól, hanem a baráti szigort. Ami pedig az indulatot illeti: kár a szerkesztőkre, szerkesztőségekre pazarolni! Hosszú távon is hasznosabb befektetés, ha ennek heve az önmegismerés és a világ megismerésének vágyát hevíti. (...)

SÜTŐ ANDRÁS:

Barátaim, kérdeznék valami töletek: a legfiatalabbak láttán beszélhetünk-e, gondolatilag, eszmeileg beszélhetünk-e fűrtös jelentkezésről? Amilyen a Farkas Árpádék nemzedéke volt annak idején. Úgy vélem: nemzedéki harcra és hasonló háborúskodásra beszélni nem lehet. De arról igen, hogy minden új nemzedék az előzőnek tagadása is bizonyos vonatkozásban. Mármost: mit fogadtok el és mit tagadtok abból, ami az előttek járók közös vonásának mondható esetleg? Hogyan értelmezték azt a színteremtésként főtlenül jogos továbblépési jelszót, miszerint az új nemzedékek mindenkor a hagyomány és szakítás egységének jegyében újítják meg a művészeteket. Nem beszéllek per-

sze olyan szakításokról, amelyek végül is meddők maradtak és anarchista lázongások csupán. Arról sem, hogy Tristan Tzara — Illyés naplófőjegyzése szerint — halála előtt olyan verset szeretett volna írni, amelynek olvasói is akadnak. Vágyott hát az olvasó érdeklődésére. Nem csupán a porkavarás: az olvasottság foka is jelzi: volt-e értelme a Szólásnak? Hanem én inkább a kötelező, mert már kivívott eredményt kristályosító hagyományról beszélek. Arról, hogy a világ teremtése nem velünk kezdődik, mások is munkálkodtak már azon, és olyanformán, hogy örökségük továbbfejleszthető.

A kérdésem tehát más formában is: mit jelent számotokra a hagyomány, és hogyan értelmezték az újítás föltétlen szükségességét? Ami pedig a fűtős jelentkezést illeti: van-e közös vonása ennek a legfiatalabb nemzedéknek? Van-e közös esztétikai és hivatásbeli eszmeisége? És ha van: az miféle jegyeket hordoz, mit ígér nekünk a jövőre nézve? Ha azt mondjuk: itt és *mást*, mi ez a MÁS? Vagy pedig elvegyültök magatok is a már létezőben? Volnának, akik szép csöndben, az uralkodó hangvételhez igazodva beállnak maguk is a sorba? Úgy gondolom, erről érdemes beszélni...

BAJOR ANDOR:

Sütő András azt kérdezte, hogy milyen hagyományokat vessünk el. Szerintem minden hagyományt, amely nélkül szellemi lényként élni lehet. Elvet-hetjük az ábécét is. De akkor írástudatlanokká válunk, kisöpörhetjük Arany János műveit, viszont úgy le kell mondanunk természetes reflexeinkről.

Vegyünk példát a technikából. A gépkocsi őriz valamit a görögök harci szekereiből, nem kultikus szándékkal, hanem mert enélkül nem tudna száguldani. Viszont az űrhajónak nincs kereke, mert az fölösleges és értelmetlen súly lenne rajta. A fiatal költők — akiknek a verseit ismerem, a barokk szellem hagyományait őrzik, vagy az avantgarde közvetlen hagyományát, amely nagyapáinkkal egyidős.

Hangsúlyozni akarom az immár régi és hagyományos megállapítást, hogy az irodalom tükrözés. Mégpedig a valóság tükrözése, nem pedig agyrémeké vagy idegen ihletésű műveké. Más társadalmi viszonyok között élünk, mint a tőkés társadalom költői. Ha azokat próbáljuk utánozni, úgy téves és vicinális utakra tévedünk. Mert ami nyugaton valóság — a tőkés elidegenedés, a kiábrándulás, a polgári sznobéria — nálunk nem az. A társadalmi valóságtól való elszakadás szükségképpen az esztétikai értékek elvesztését is jelenti. De vajon elég műveltek-e fiatal alkotóink, hogy a valóságot a maga bonyolultságában érzékeljék?

Van-e elég szorgalmuk és kitartásuk saját világuk megteremtésére? Nem tudom, miért nincs például Palotás Dezsőnek kiadásra kész kötete. Vagy például Adonyi Nagy Mária az első adminisztratív nehézségek miatt miért vesztette el önbizalmát és hitét. Nehézségekkel mindenki fog találkozni, és a fiatalok azért fiatalok, hogy ezeket legyőzzék. Az is igaz, hogy a fiatalok iránti érdeklődés irodalmi fórumaink részéről kapkodó és ötletszerű. Hol a fiatalok jelentkezését hiányolják, hol pedig mértéken felülinek tekintik a számukat.

Vonatkozik ez az Igaz Szóra is, ahol nem világos előttem, hogy mit tar-tanak közölhető versnek. Mostani megbeszélésünk két kérdés körül sűrűsödik. Az egyik: a régítől eltérő versstruktúra miképpen hordozhat általános jelentéseket. Ez a kérdés szerfölött elvont, és egyesek számára lebegő fogal-

mazásaival ijesztő. A másik kérdés: miképpen juthatnak az Olümposz vagy Árkádia jövő lakói, várományosai gyűlésteremhez. Ez a kérdés pedig szűk pragmatizmusával taszítja el a szellemet. Sajnálom, hogy az alkotás valóságos kérdései igaziból nem kerültek napirendre. Tulajdonképpen a romániai magyar irodalom utánpótlása van itt a teremben. De egyelőre őrzi véleményét és anonimitását, mert talán néhány elvont, erősen teoretikus hozzászólás megriasztotta. Viszont a fiatalság tulajdonságához tartozik, hogy a hozzá mért fölادتól nem riad meg. Nem tudom, mire véljem a jelenlévők többségének hallgatását: szerénységnek vagy rossz auguriumnak.

Az én korosztályom a jelenlévők életkorában már fölborította volna a székeket a vita hevében.

ADONYI NAGY MÁRIA:

Sütő András lényegre tapintó kérdéseinek egyikére — melyet nemegyszer tettem fel már magamnak — próbálnék meg válaszolni, korántsem a teljesség igényével. A kérdés, úgy hiszem, mindannyiunk elevenébe vágott: nemzedék vagyunk-e mi húsz és harminc év közöttiek, vagy annak érezzük-e legalább magunkat?

Belénk idegződött már, hogy ha nemzedékről hallunk, azonnal Király László, Farkas Árpád, Csiki László, Gálfalvi György neve ötlük az eszünkbe. Persze, nem véletlenül. Nos, nemzedéknek nevezni minket olyan értelemben, ahogyan ők voltak, nyilvánvalóan nem lehet. Hiányzott ehhez többek között a nemzedékké kovácsolódásnak egy olyan alapvető feltétele, mint az együttlét. Keresve is alig találók néhány arcot közöttünk, melyet nem most kell megjegyeznem. (Az Igaz Szóé az érdem, hogy legalább most, ha kicsit későn is, megtehetem.) Szinte mindannyian magánutasként, jól-rosszul körvonalozott elképzelésekkel kezdtük, amelyek menet közben csiszolódhatnak, kanyaroghatnak, de az alapirány, úgy tűnik, továbbra is változatlan marad. (...)

Hogy van-e mégis, mindettől eltekintve, közös vonásunk?

Szerintem van egy olyan pont, amely — legalább írásainkban — összekapcsol bennünket. Úgy érzem, a mi esetünkben különösképpen fontos az egyszerű tény, hogy olyan nemzedék vagyunk, amelyek már kizárólag a szocialista társadalomhoz van köze. Ennek megfelelően nem kell és *nem lehet* úgy írni, ahogy azelőtt. Ha netán robbantottunk volna, akkor itt, a szemléletmód és a megközelítés másságában tettük azt. Finomodott, áttetszőbbé vált a tartalom és a forma, kísérletezőbbé a nyelv, hajlékonyabbá a kifejező eszközök. Az önkifejezés legmegfelelőbb formájának keresése szinte mindannyiunknál megfigyelhető. Úgy hiszem, nem egyedül küszködöm azzal a nehézséggel sem, hogy amit mondok, azt szépen, megnyugtató vagy megdöbbentő erővel, vagy éppen indulatnélküliségében sejtetően mondjam, az szóljon is azokhoz, akiknek számtam, akik meg akarják érteni, mégse maradjon lapos, szájbarágó, hanem igényelje a megértés vagy beleérzés erőfeszítését az olvasó részéről.

Nem álltunk tehát be csak egyszerűen a sorba, amíg ilyen problémáink vannak. Kapcsolódtunk viszont az előtünk járó nemzedékhez annyiban, hogy nagy vonalakban ugyanazt valljuk, folytatjuk, amit ők elkezdtek. Csakhogy amíg ők konkrétan ragadtak meg konkrét tartalmakat, addig mi e tartalmak tartalmát próbáljuk körbejárni, néha tárgyias-filozofikus (Egyed Péter, Gagy József), máskor álomi-meseszerű elemek (Szócs Géza), megint máskor mon-

tázs, szuggesztió, asszociáció stb. felhasználása segítségével (Balla Zsófia, Markó Béla, Németi Rudolf és sokan mások). Belső síkra tevődött tehát, elvont történelemmé vált az, ami a hozzánk legközelebb álló nemzedéknél kifelé fordulás volt. Ami pozitív értelemben vett látványosságot, pezsgést ök a köztudatba bedobtak, és amilyen hatást így elértek, azt ez a mi — nevezük így — „egyszemélyes nemzedékünk” éppen e „megbelsőülés” okán szükségképpen nem érthette el. Így hát a robbanás sem érzékelhető. Vagy nem is volt. Vagy időzített.

VERES ISTVÁN:

Ragadjuk ki — bár önkényesen, és az egyoldalú szemlélet torzításainak kockázatát vállalva — a költészet egyik sarkalatos pontját, amely fölött annyiszor összecsaptak már a különféle elvárások és ars poeticák: a közéletiség kérdését. (...)

A társadalmi tudat és költészet viszonyát vizsgálva elmondhatjuk, az előző hazai magyar költőnemzedékek érdeme e vonatkozásban az volt, hogy felismerték a romániai magyar nemzetiség társadalmi tudatában jelentkező öröket, s alkotásaikkal azokat igyekeztek betölteni. Következésképpen e nemzedék feladata is ez: művészi intuícióval felismerni a társadalmi lét által a tudat síkján kitermelt új szükségleteket, s színvonalas alkotásokkal hiánytalanul kielégíteni azokat. Végső soron minden igaz művészet ezen a módon tölti be hivatását. Különböző költők, sőt kiváló költők lehetnek e generáció képviselői, de *költői nemzedék* nem fog belőlük kovacsolódni. (...)

Lehet, hogy ok nélkül és illetéktelenül, de óvni szeretném fiatal költőinket a belterjességtől, attól, hogy csak a hazai magyar költészet eseményeire figyelmezzenek. Hadd hívjam fel a figyelmet e vonatkozásban a hazai német költészet legfiatalabb nemzedékének teljesítményére. Erre az odafigyelésre kilenc évszázados együttélésünk önmagában is kötelez. Még inkább indokolt ez az igény azonban, ha arra gondolunk, hogy itt és most, azonos szociális viszonyok között él e költészet, és az utóbbi esztendőben egy nagyon fiatal nemzedék együttes fellépése valósággal vératómlesztést hajtott végre a hazai német irodalomban. Eredményeik mérlegelése segíthet az útkeresésben.

KÁLI ISTVÁN:

Örvendetes, hogy találkozókon Sütő András felvetette a nemzedékké válás kérdését. Kár, hogy nem bennünk, fiatalokban tudatosult mindenekelőtt a korosztályunkhoz tartozók nemzedék-igénye.

Negyven-egynéhányan gyűltünk össze. A nevek itt arcokká, esetleg mozdulatokká váltak. De hogy e nevek, arcok mögött ki lakozik, s főleg mi lakozik, milyen vágyak, az értelemnek milyen rezonálható rendje, ezt nem volt alkalmunk megtudni egymásról, talán érthető tartózkodásunk miatt is. Feltehetőleg, hogy alkalomadtán akadna közöttünk olyan is, aki — mint ahogy azt Tamás Gáspár Miklós is tette — megkísérelné elméleti síkon megfogalmazni közös elveinket, az átlagostól eltérő tevékenységünk közös irányát. (...) De a fiatal írókat alig méltatják kritikára. Szinte örökös találgatások között élünk, mi az, amit tennünk kell, és hogyan tegyük. Hogyan törjünk utat magunknak a világban, — még ha egyetlen közölt megfigyeléssel is, — ha nem tudjuk, jó-e, amit teszünk, tennénk, vállalnánk. Fennáll ezáltal a kétség, nem önámítás-e, hogy kibeszélhetjük a belénk szorult érzéseket.

Lehet, hogy nem általánosítható a véleményem az irodalmi kísérleteinket méltató kritikáról. Az első közlés óta eltelt két év alatt az írásaimról elmondottakat irodalmi hetilapunk szerkesztőjének néhány soros levelei, meg Marosi Péter az elmúlt év novellatermését méltató kritikájának egyharmad mondata teszi ki. Akár vállat is lehet vonni erre, vagy kritika-dömpinget teremteni az irodalmi sajtóban. A két változat között is megoldás lenne az, ha a kritikára hajlamosabb fiatalok nagyobb teret kapnának irodalmi sajtónkban. Mert ráébredhetnek a valóságra. Ezt is saját bőrömmön tapasztaltam az Igaz Szó irodalmi körén. De kritikával vagy kritika nélkül is számolunk azzal a jogunkkal, hogy olykor szabadon tévedhetünk. A tévedéseinkből származó hibákat leszűrve fejlődni: talán ez az egyedüli járható út számunkra.

CSIKI LÁSZLÓ:

Két és fél esztendőn múlik, hogy nem „fiatal íróként”, hanem a Kritikon Könyvkiadó képviselőjeként, mint a Forrás-sorozat szerkesztője jelentem meg ezen a (hányadik?) vásárhelyi találkozón. A harmincéves hivatalos és véletlenszerű korhatárnak azonban van egy előnye: eszerint Petőfi Sándor is hozzászólhatna közös dolgainkhoz — ő viszont, ugyancsak idő-probléma okából távol marad. Reméljük, szelleme jelen van.

Vállalva a szerepet, melyet a találkozói szervezői feltehetően rám osztottak, a Forrás-sorozat *szerkesztéséről* szólnék (s nem milyenségéről és minőségéről).

Egyesek szerint túlságosan sok a Forrás-kötet, mások szerint túlságosan kevés. Idült jóhiszeműségemben azt hiszem, hogy az egymásnak, sőt önmaguknak is ellentmondó véleményeket a jóhiszeműség és *egész* irodalmunk sorsa iránti gondoskodás — netán aggodalom — diktálta, mégis megtoldanám a két-ágú állítást: minden a minőségben múlik, jóból a sok is kevés, rosszából az egy is sok. Ez ugyan közhely, de esetenként heveny problémává válik. (...)

Több kísérlet után, a múlt év végén reménykeltően jó összetételű új Forrás-bizottság alakult. Tagjai: Bajor Andor, Bretter György, Király László, Láng Gusztáv, Szilágyi István és Csiki László.

A bizottság, elvben, a következőképpen működik:

1. A kiadó felelős szerkesztője (aki egyetlen szavazattal bír a kéziratok felőli döntésben), előválogatás után elolvasásra ajánlja az arra érdemes kéziratot a bizottság tagjainak, akik elvben egy hét leforgása alatt véleményt mondanak róla.

2. A bizottság egy tagjának negatív véleménye esetén, ha a kiadó szerkesztője is egyetért vele, további olvasásra nem adjuk ki a kéziratot. Ellenkező vélemény esetén azonban: igen.

3. Ha legalább két vélemény — egy bizottsági tagé és a szerkesztőé — egyértelműen pozitív, úgy még legalább egy bizottsági tagnak meg kell azt erősítenie. Tehát a kézirat elfogadásához legalább három pozitív vélemény szükséges. Vítás kéziratok esetén több is.

Ha több elfogadott kézirat kerül a kiadóhoz, mint amennyinek közlését abban az évben a kiadói terv és keret lehetővé teszi (évente átlag négyet, lehetőleg megfelelő műfaji megoszlásban), úgy az intézmény vezetősége dönt, mely kéziratot jelenteti meg, s melyiket halasztja a következő évre. Az elfogadott kéziratok szöveg-szerkesztése, beleértve esetenként a válogatást is, a kiadó szerkesztőjének a tiszte. (...)

A bizottság új kiadványtípust is megszavazott. Két-három fiatal költő is megjelenthet egy könyvben — ez viszont a továbbiakban mindannyiuk számára

első önálló kötetnek számítana. Miért volt erre szükség? Elsősorban nem azért, hogy a kiadó így szabaduljon meg a sok kéziratától és a fiatalokkal szembeni felelősségétől. A szabály szerint éppen ezért minden szerzőnek *teljes kötet* anyagát kell benyújtania, bizonyítandó, hogy általános „szintje” is legalább átlagos... Másrészt több fiatal több igazán jó verse van a szerkesztő fiókjában, de ezek évek során sem szaporodtak önálló kötetté. S a könyv önbizalmat, lendületet adó erejében is bízva, kár lenne végleg fiókba zárni akár csak néhány valóban jó verset is...

Más kérdés, hogy milyen szempontok szerint társítjuk a két-három szerzőt. Mindenekelőtt, természetesen, ki kell kérni mindannyiuk véleményét. Bevallom, rendkívül érdekelne egy ilyen, tágabb körben is végzett tesztelés: ki mivel érez bár egy kötetre menő közösséget? Magyarán: létezik-e a fiatalok irodalmának külön irányzata, s ha igen, miben — elvben, művészi szándékban? — különbözik irodalmunk állagától? Még pontosabban: a jó és a rossz irodalom kategóriákon kívül és belül beszélhetünk-e a fiatalok külön irodalmáról, melynek jellegzetességét nem csupán — s nem főként — az életkor adja?

Egyelőre csupán kérdeznék tehát. Annál is inkább, mert elismerten nincs kialakult véleményem egy még kialakulatlan irányról és nemzedékről. Nem tartom ezt bajnak — mivel előítéleteim sincsenek. Azt se felejtsem el, hogy egy nemzedék nem csupán a legjobbjából áll. (Nem is hiszek „nemzedékben”, csupán írókban.) S ha az irodalomban nem létezik „demokrácia” — csak írók és művek —, az irodalmi életben ez viszont szükséges. Lehet szükséges rossz is. De ez is csupán addig terjedhet, hogy mindenkinek *művei* arányában biztosít helyet. Ehhez járulhat hozzá a könyvkiadó. A kiadó, mely olyan eszköz, hogy véleménye és elképzelése, célja is van.

BALÁZS F. ATTILA:

Ha jól tudom, rég nem vállalkozott lap arra, hogy megszólaltassa a kezdő tollforgatókat, akik a leginkább hivatottak megfogalmazni törekvéseiket, elemezni helyzetüket és lehetőségeiket. Az ilyen szerkesztői vállalkozások csak serkenthetik a legfiatalabb nemzedék alkotóerejének kibontakozását, s frissítőleg hatnak az egész irodalomra. Néha olvashatunk „befutott”, „nagy”, „öreg” írőkkel készített interjúkat. Hasznosak és érdekesek. De vajon nem volna-e nagyobb szüksége a „fiatalnak”, „kezdőnek” arra, hogy műhelygondjairól, problémáiról faggassák? Vagy talán nem érdeklí az irodalmi közvéleményt a fiatalok véleménye, közérzete, gondolja, tervei? (...)

Nézzünk szembe önmagunkkal! — szuggerálja Sipos András. Próbáljuk meg! Próbáljuk átfogó igénnyel boncolgatni fiatal irodalmunk szemléleti-esztétikai problémáit, próbáljuk vázolni belső erővonalait és feltárni értékeit.

Merjünk az „öregék” szavába vágni, ha szükséges! Nincs szükségünk kritikátlan támogatásra, babusgatásra.

Miért ne lennének képesek a kor jelenségeit, ellentmondásait átélni, közvetíteni, azt a költőeszményt követni, amely hivatottan és bátran, magas esztétikai szinten és mély intellektussal veszi ki részét társadalmi életünkől, közös gondjainkból?

Kedves barátaink!

Eszmecszerénk végére érven, szükséges — nem csupán a hasonló jellegű tanácskozásokon kialakított hagyományos gyakorlat folytán, hanem mindenekelőtt közös dolgaink további eredményes rendezése érdekében — néhány gondolatot-javaslatot összegeztünk. Az Igaz Szó szerkesztésében és e Műhelyvitán betöltött tisztségem révén, bármennyire nehéz is, vállalom kell a feladatot: kerekasztal-értekezletünk tanulságainak rövid összefoglalását.

Nem könnyű, azt is mondhatnám, majdnem lehetetlen marokra fogni, világosan, tömören felmutatni mindazt, ami ezen a rendkívül érdekes szerkesztőségi munkaülésen lényeges és feladat kijelölően fontos volt. Találkozónk sajtós jellege meghatározta a vita természetét. A megszámlálhatatlan irányba mutató kérdésfelvetések, a baráti tanácskozás sokrétűsége, parttalansága abból ered, hogy a különböző városokban tevékenykedő magyar irodalmi körök fiataljai tömegesen, szervezett keretben, szerkesztőségi műhelyben talán ezúttal találkoztak először. Az első szemtől-szembeni találkozás s a szerkesztőkkel való nyílt dialógus lehetősége — a kibeszélésre, a mindent elmondásra csábította a felszólalókat.

Önmagától kínálkozik találkozónk egyik legfontosabb tanulsága: rendszeresíteniünk kell az Igaz Szó Műhelyében — amiként azt többen is javasolták — a legfiatalabb írőkkal, az irodalmi körökben készülő, növekvő nemzedékkel, a hazai magyar irodalom utánpótlásával közösen szervezett vitákat. Folyóiratunk nevében vállalom — hiszem, hogy ezzel minden egyes szerkesztőtársam egyetért — az annyira igényelt és annyira szükséges Műhelyviták megszervezését. A jövőben pontosan körülhatárolt téma, a legidősebb elviesztétikai kérdés köré kell összpontosítanunk megbeszélésünket, hogy szabad eszmecszerénk, a vélemények őszinte szembesítése egyre hatékonyabban szolgálja a fiatal tehetségek kibontakozását, minden egyes valóban értéket képviselő és a legkülönbözőbb ízlésvilágot valló pályakezdő önmegvalósítását.

Azok, akik rendszeresen olvassák az Igaz Szót, tudják, hogy szerkesztőségünk az utóbbi években több kezdeményezéssel is igyekezett a fiatalok előtt az írói érvényesülés s a művészi kiteljesedés lámpáját zöldre állítani. Ennek ellenére igaz és helyénvaló minden olyan kritikai észrevétel, amely a fiatalokkal való elmélyültebb foglalkozást, főként pedig az elemző-irányító bírálat, az igényes kritika szintjén való együttműködést, az alkotóbb szellemű szerkesztői munkát sürgeti. Az új esztétikai értékek iránti érzékenység fokozása, a fiatalok teljesítményének értékesebb és körültekintőbb szerkesztői fogadtatása a lapszerkesztés gyakorlatában tényleg a kísérletezés tudatosabb és egyértelműbb vállalását is jelenti. A korszerű írói kísérletek, az úttörő írói vállalkozások mellé állani — az Idő szintjén szerkesztett lap létkérdéseinek egyike. Ezért a szerkesztői asztalok mellett állandó küzdelmet kell folytatnunk önmagunkban a szellemi elzsidulás, a szokatlan esztétikai értékek iránti fogékonyság legcsekélyebb eltompulása ellen is.

De legfiatalabb munkatársainknak is meg kell érteniök (mint ahogy többségük meg is értette!), hogy az írói kísérletezés joga és szabadsága a mi új irodalmunkban nem azonos, semmiképpen sem lehet azonos az írástudók társadalmi felelősségének lebecsülésével. Elkötelezett, szocialista eszmeiségű irodalom, a humánus töltetű, értelmes írói beszéd egyre magasabb művészi szintű megteremtésén munkálkodunk — közösen. Ebben a kollektív teremtő munkában mindenki asszerint nő naggyá, jelentős íróvá, amennyire kora nagy társadalmi-emberi kérdéseit új tartalommal és új művészi formálással — a század leghaladóbb eszméinek szintjén — képes megszólaltatni. Nem akar

az Igaz Szó egyetlen stílusirányzatot sem esztétikai normává emelni. Távol áll tőlünk minden ilyen — az irodalom sokszínűségét végzetesen elszűrítő — szándék, minden ilyenfajta szerkesztői erőszakoskodás és kizárólagosság. A különböző művészi látásmódok és megformálások, az egymástól élesen különböző írói alkatok, egyéniségek teljesen szabad érvényesülését biztosítva olyan emberközpontú irodalom ügyét szolgáljuk, amelyet a hagyomány nem köt, hanem táplál, s amely az állandó megújulás révén korunk nagy emberi kérdéseinek bátor, harcoss feltárásába, a társadalmi igazság, az életigazság korszerű kimondásába nem fárad bele. Ezt az irodalmat gazdagító új, forradalmi szellemű kísérletekkel, életünk mélységeibe világító, százezrek, milliók szívében erős visszhangot verő, társadalmilag elkötelezett művekkel adják fel nekünk, Igaz Szó-szerkesztőknek a „leckét” a fiatalok — minél gyakrabban! Erre buzdítanám, bátorítanám őket, eszmecserenk végső tanulságaként. Hogy a közlés lehetőségeiről és gyakorlati problémáiról legközelebb tárgyszerűbben vitatkozhassunk. Mert ne feledjük: az Igaz Szó szerkesztőségi asztalainak fiókjaiban, tudomásom szerint, ez idáig sem akadtak el olyan írói teljesítmények, amelyekért érdemes lett volna habzsolni.

Szerkesztőségi munkaközösségünk nevében valamennyieteknek további munkakedvet, további szorgalmat és ügyszeretetet kívánok. És valamennyiünknek — induló, tapasztalt munkatársnak és folyóiratnak egyaránt — sok jó, emlékezetes, jelentős írást, minél több remek kéziratot. Vizontlátásra; ez év őszén, itt, az Igaz Szó Műhelyében, reméljük, ismét találkozunk.